

27. 6. 2018

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

O svobodě dospívajících

Značného mediální a do určité míry i politické pozornosti se v nedávné době dostalo dvěma metodickým materiálům Ministerstva práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“), které se v různých kontextech věnují mj. i právnímu postavení dospívajících dětí, respektive roli státu, kterou tento může v životě dospívajících dětí sehrávat.[1] Mediální prostor zaplavily titulky hlásající, že MPSV div nenabádá dospívající děti starší 15 let k tomu, aby odešly z domova do squatu a začaly brát návykové látky.[2] Je přitom do značné míry pochopitelné, že laická veřejnost nedokáže v předmětných článcích číst jednotlivé nevyřčené nuance otázek, kterým se metodické materiály MPSV věnují, a to ani do té míry, aby dokázala odhalit, že se již z povahy věci nejedná o materiály pojednávající o tom, jak by ke svým dětem měli přistupovat jejich rodiče, nýbrž pouze a toliko o tom, jaká je role státu, zastupovaného v tomto případě orgány sociálně-právní ochrany dětí, v životě dospívajících dětí při řešení různých nepříznivých sociálních situací, kterým tito dospívající čelí. Debata vedená o uvedených metodických materiálech MPSV se však ukázala natolik vyhrcovanou, že se důležité nuance týkající se jednotlivých otázek, o kterých tyto materiály pojednávají, často vytratily i z debaty vedené odborníky.

I tuto debatu tak bylo často možné označit za odbornou čistě z personálního pohledu v tom smyslu, že se jí účastní lidé, kteří se daným otázkám věnují z titulu své profese, nikoli však nutně z hlediska obsahového. Nemůže tak být nic užitečnějšího než se na chvíli zastavit a shrnout některé aspekty, které se z této debaty dosud buď zcela anebo značně vytrácely. Je přitom vhodné zdůraznit, že jakkoli to nemusí být zřejmé, a to mj. i z toho důvodu, že vyhrcovaná debata často nedává prostor pro odstup a nadhled, tato probíhající debata není ve své podstatě debatou o metodikách MPSV, nýbrž mnohem hlubší debatou o právním postavení dospívajících v českém právním řádu a možná též, v konečném důsledku, soubojem mezi vládou práva a vládou osob, mezi duchem zákonů a čirým formalismem. Jde tedy ve své podstatě o debatu velmi dramatickou, čemuž bude přizpůsoben i tento příspěvek.

Článek není názorem Ministerstva práce a sociálních věcí, ale pouze názorem mým vlastním.

Dějství první - o „výchově“

Výchova - pojem, kterému se v případě, že se věnujete oblasti práv dětí, nemůžete vyhnout a který představuje jeden z těch pojmů, které doširoka otevírají bránu pro promítání subjektivních představ toho, kdo nad dítětem drží faktickou či právní moc, o tom, jaké by dítě mělo být. Na rozdíl od pojmu, který je v českém prostředí, nutno dodat nesprávně[3], používán podobným způsobem, tj. od pojmu nejlepšího zájmu dítěte či v českém prostředí typičtěji zájmu dítěte, však „výchova“ nemá **žádný normativní obsah**, respektive jejím normativním obsahem je **příkaz k respektování svobody a autonomie jednotlivce a jeho rodiny**.

Neexistuje totiž žádné základní právo dítěte na „výchovu“, jakkoli se tento pojem objevuje i v českém překladu Úmluvy o právech dítěte (dále jen „Úmluva“), a to konkrétně v její preambuli, v souladu s níž „dítě musí být plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem a vychováno v duchu ideálů prohlášených v Chartě Spojených národů“; v čl. 18, upravujícím právo dítěte na společnou a primární odpovědnost jeho rodičů za jeho výchovu a vývoj; v čl. 19 odst. 1, vyžadujícím, aby státy přijaly mj. výchovná opatření za účelem zajištění ochrany dětí před všemi formami násilí, čl. 20 odst. 3, upravujícím formy zvláštní ochrany dětí zbavených péče své rodiny v podobě různých forem

náhradní péče; v čl. 21 písm. b), zakotvujícím subsidiaritu mezinárodního osvojení oproti náhradní péči ve státě původu dítěte; v čl. 23 odst. 4, hovořícím v kontextu práv dětí s postižením o formách rehabilitační výchovy; čl. 24 odst. 2 písm. f), upravujícím v rámci práva dítěte na nejvyšší dosažitelnou úroveň zdraví povinnost smluvních států přijmout opatření mj. k rozvoji (...) výchovy k plánovanému rodičovství; čl. 29, majícím za svůj předmět dle českého překladu cíle výchovy a v němž je zmíněno též zřizování „výchovných institucí“; a v čl. 32 odst. 2, zavazujícím smluvní státy k přijetí mj. výchovných opatření za účelem zajištění ochrany dítěte před hospodářským vykořisťováním.

Není však tajemstvím, že český překlad Úmluvy je v mnoha ohledech značně nepřesný, což může být do určité míry dáno i tím, že to byla právě Úmluva, kterou Česká a Slovenská Federativní republika ratifikovala po pádu komunistického režimu vůbec jako první z mezinárodních úmluv o lidských právech a základních svobodách (pomineme-li oněch několik málo mezinárodních úmluv o lidských právech a svobodách, včetně Úmluvy o odstranění rasové diskriminace, Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen a obou Mezinárodních paktů, které Československá socialistická republika ratifikovala ještě v období autoritářského komunistického režimu), a její překlad tak nutně vznikl ještě pod silným vlivem bezprostřední české zkušenosti přístupu k dětem a jejich rodinám v období nesvobody.[4]

Nelze totiž přehlédnout, že v českém překladu je termín „výchova“ použit jak pro překlad anglického „upbringing“ či francouzského „élever“ (preambule, čl. 18 a čl. 20 odst. 3), tak pro překlad anglického „education“ či francouzského „éducation“ [čl. 19 odst. 1, čl. 23 odst. 4, čl. 24 odst. 2 písm. f), čl. 29[5] a čl. 32 odst. 2), či dokonce pro překlad anglického „placement, place“ či francouzského „placement, placer“ [čl. 20 odst. 3 a čl. 21 písm. b)]. Z uvedeného je přitom zřejmé, že i čeština by umožňovala jednotlivé kontexty pojmově rozlišit, a to slovy „výchova“, „vzdělávání či vzdělání“ a „umístění“, přičemž v takovém případě by „výchova“ zůstala vyhrazena **výlučně pro otázky upravené v čl. 18, tj. pro vztah mezi dítětem a jeho rodičem. A poté v čl. 20 odst. 3, kde by se však vázala k etnickému, náboženskému, kulturnímu a jazykovému zázemí dítěte, které si dítě nese ze své přirozené rodiny a na které mají náhradní pečovatelé pouze navazovat . Jedinou výjimkou, kdy by „výchova“ přímo nenavazovala na vztah mezi rodičem a dítětem.** Jedinou výjimkou, kdy by „výchova“ přímo nenavazovala na vztah mezi rodičem a dítětem, by zůstalo užití tohoto slova „výchova“ v preambuli Úmluvy, které vymezuje širší odpovědnost společnosti a státu za „výchovu“ dítěte, avšak tuto výchovu váže výlučně k hodnotám Charty Spojených národů, tedy k hodnotám míru, rovnoprávnosti a sebeurčení národů a jejich přátelských vztahů, víry v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovnost mužů a žen, spravedlnosti a úcty k závazkům plynoucím ze smluv a jiných pramenů mezinárodního práva, sociálního pokroku a zlepšování životní úrovně ve větší svobodě.

Odhlédneme-li tedy od preambule Úmluvy, která sama o sobě není až tolik právní normou, jako spíše normativním vyjádřením hodnot, které by její smluvní státy měly respektovat nejen formálně, nýbrž mají-li se promítnout do způsobu, jakým jsou v jejich jurisdikci vychovávány děti, rovněž a především materiálně, pak se lze držet teze, že otázky „výchovy“ jsou výlučně otázky vztahu mezi dítětem a jeho rodičem. Mělo-li by být tedy hovořeno o „právu dítěte na výchovu“, pak by obsahem tohoto práva nemohlo být nic jiného než **právo dítěte na autonomii své rodiny**. Uvedené přitom již pojmově **vylučuje, aby si stát osoboval jakoukoli přímou, autoritativní roli v otázkách výchovy dítěte.** Mají-li nést primární odpovědnost za zajištění „výchovy“ dítěte nést ti, kteří dítě zrodili, tj. jeho rodiče, pak je vyloučeno, aby stát tuto jejich odpovědnost bez dalšího přebíral na sebe a rodiče v tomto rozsahu nahrazoval. Stát může toliko pracovat s prostředím, v němž dítě i rodiče žijí, a v tomto prostředí vytvářet takové podmínky, aby naplňoval hodnoty, k nimž se hlásí preambule Úmluvy mj. i odkazem na Chartu spojených národů, a zvyšoval tak pravděpodobnost, že se tyto hodnoty svým působením otisknou též do dítěte a jeho rodičů a do způsobu, jakým rodiče dítěte přistoupí k jeho

„výchově“.

Uvedený přístup k „výchově“ dítěte přitom plně odpovídá **postavení člověka jako základního východiska veřejné moci a jeho svrchovanému postavení vůči veřejné moci**. Je přitom vhodné si otevřeně přiznat, že české právní prostředí má zvláště v případě dětí s přijetím tohoto východiska značné problémy. To je jistě způsobeno právě i dědictvím doby nesvobody. Pro autoritářské státy je typické, že stát usiluje o to, aby svou autoritativní mocí ovládl co nejvíce oblastí života člověka a tohoto člověka přetvořil, slovy Bohumila Hrabala přetavil, k obrazu svému („v nového člověka“). Velmi výmluvným příkladem tohoto přístupu státu k člověku je např. preambule zákona č. [186/1960](#) Sb., v souladu s níž *„budování vyspělé socialistické společnosti a přechod ke komunismu vyžaduje všestranně rozvinutého a vzdělaného člověka. Jeho výchova je věcí celé společnosti a uskutečňuje se pod vedením Komunistické strany Československa. Veliká úloha ve výchově nového člověka připadá škole. Posláním škol v Československé socialistické republice je vychovávat mládež a pracující v duchu vědeckého světového názoru v občany vzdělané, způsobilé osvojit si poznatky současné vědy a techniky, připravené ke společensky užitečné práci, v lidi tělesně zdatné, nalézající radostné uspokojení v kolektivu a v práci pro celek, prodchnuté ideami socialistického vlastenectví a internacionalismu – v uvědomělé občany Československé socialistické republiky, nadšené budovatele komunismu.“*

Předmětná preambule není přitom ničím jiným, než tím, co velmi výstižně popsal Nejvyšší soud Spojeného království, když v kontextu posuzování ústavnosti nastavení opatření primární prevence v podobě určené dospělé osoby („named person scheme“) uvedl, že *„první věcí, o kterou totalitní režimy usilovaly, bylo získat děti, vzdát je rozvratným, rozličným vlivům jejich rodin a indoktrinovat je svým vládnoucím pohledem na svět. Rodinám musí být dán prostor vychovávat své děti svým způsobem, v rámci určitých hranic.“*[6](zvýraznění doplněno).

Není přitom bez zajímavosti, že téměř totožnou myšlenku obsahuje též důvodová zpráva k zákonu č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník“), která zdůrazňuje hodnotu individuální svobody člověka, když poukazuje na to, že *„příznačným prvkem totalitarismu je představa, že stát sám nejlépe ví, co je štěstí, a snaha vnutit je člověku i proti jeho vůli. Proto se respektuje, že každý může žít podle svého, neporušuje-li přitom práva jiných, a že každý může usilovat o vlastní štěstí podle libosti, nepůsobí-li to jiným bezdůvodnou újmu.“* (pozn. zvýraznění doplněno). Činí tak přitom v souvislosti se základní zásadou soukromého práva, vyjádřenou v § 3 odst. 1 občanského zákoníku jako **přirozené právo člověka brát se o vlastní štěstí a štěstí své rodiny i svých blízkých osob způsobem, jenž bezdůvodně nepůsobí újmu druhým**.

Není přitom výjimkou, a to zvláště v oblasti rodinného práva, že právě tato základní zásada soukromého práva bývá při interpretaci a aplikaci zákonných norem buď zcela přehlížena, anebo bývá dezinterpretována jako „novota“, vyjadřující určitou nežádoucí přeexponovanost práv člověka na úkor jeho povinností.[7] Chybí zde totiž širší povědomí o původu této základní zásady, a to navzdory tomu, že důvodová zpráva k občanskému zákoníku tento původ jasně zmiňuje, když vzpomíná **Thomase Jeffersona a Deklaraci nezávislosti Spojených států amerických z roku 1776**, v níž americký lid jasně deklaroval: *„Pokládáme za samozřejmé pravdy, že všichni lidé jsou stvořeni sobě rovni, že jsou obdařeni svým Stvořitelem určitými nezcizitelnými právy, že mezi tato práva náleží život, svoboda a sledování osobního štěstí.“*[8]

Ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku nás tak odkazuje **k hodnotám amerického boje za nezávislost, Johnu Lockovi, osvícenství a teorii společenské smlouvy**.[9] Jeho obsah je tak vyjádřením základního paradigmatu každého liberálního demokratického právního státu, k jehož hodnotám se hlásí i Česká republika, a to, že **východiskem uplatňování veřejné moci musí být**

svoboda jednotlivce. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku toto paradigma vyjadřuje tím, že **svobodného člověka a ochranu jeho přirozených práv označuje jako první hodnotu právního státu**, přičemž výslovně zdůrazňuje, že „*návrh občanského zákoníku vychází z faktu, uznaného i českým ústavním pořádkem, že přirozená svoboda člověka má přednost před státem v tom smyslu, že stát není tvůrcem svobody člověka, ale jejím ochráncem. I podle čl. 8 Listiny základních práv a svobod stát člověku svobodu nedává, nýbrž zaručuje mu ji.*“[10]

Akcentování skutečnosti, že dítě i jeho rodina mají základní právo na autonomii, bývá někdy porozuměno tak, že děti „zůstanou na pospas“ svým týrajícím či zanedbávajícím rodičům. Tak tomu samozřejmě není, jelikož jakkoli svoboda tvoří materiální jádro českého ústavního pořádku[11], **není a ani nemůže být neomezená**, což vyjadřuje ostatně i § 3 odst. 1 občanského zákoníku výslovným zakotvením principu *neminem leadere* („*způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmou druhým*“). Ani rodiče se tak v rámci svého základního práva i základního práva dítěte na autonomii a na výchovu nebudou oprávněni se vůči svému dítěti dopouštět takového jednání, které by vážným a pravděpodobným způsobem ohrožovalo život nebo fyzické či psychické zdraví dítěte. Právo dítěte i jeho rodičů brát se o vlastní štěstí i štěstí své rodiny pouze znamená, že východiskem veškerých úvah veřejné moci musí být ta skutečnost, že **normou je nezasahovat**, přičemž **každý zásah** do autonomie (svobody) dítěte i jeho rodiny **bude muset být náležitě odůvodněn** v souladu s požadavky na odůvodnění jakéhokoli zásahu do základních práv a svobod člověka, tedy v souladu s požadavkem **zákonnosti (legality) zásahu, oprávněnosti (legitimity) zásahu a přiměřenosti (proporcionality) zásahu.**

Sám stát přitom svůj zásah nikdy nebude moci vést ve jménu „výchovy“ dítěte, jelikož „výchova“, jak již bylo výše uvedeno, je výlučně otázkou vztahu mezi dítětem a jeho rodiči, případně, v rozsahu běžných, každodenních záležitostí mezi dítětem a jiným člověkem, který o toto dítě pečuje, ať již na základě pověření rodičů dítěte či na základě rozhodnutí příslušného orgánu, v českém prostředí nutně soudu.[12] Jak již bylo výše uvedeno, pokud stát bude autoritativně zasahovat do způsobu, jakým rodiče dítěte ke svému dítěti přistupují a jak jej „vychovájí“, bude tak moci činit **vždy výlučně ve jménu ochrany života dítěte a jeho fyzického či psychického zdraví.** Míra jeho odpovědnosti za zajištění ochrany života a zdraví dítěte přitom **nikdy nebude moci být vyšší než míra odpovědnosti rodičů dítěte**, jelikož v opačném případě by došlo k porušení základního práva dítěte na to, že primární odpovědnost za jeho výchovu a vývoj nesou rodiče dítěte.

Dějství druhé - o rozvíjejících se schopnostech dítěte

Jakkoli dítě má základní právo na autonomii své rodiny, která nachází svůj odraz též v primární odpovědnosti jeho rodičů za jeho výchovu a vývoj, neznamená to, že by rodiče dítěte ve vztahu ke svému dítěti disponovali jakoukoli absolutní mocí. Kromě zajištění ochrany dítěte před závažným a současně pravděpodobným (nepřiměřeným) ohrožením jeho života a zdraví, které nikdy bude, jak již bylo uvedeno výše, otázkou autonomie rodiny, nachází jejich moc ve vztahu k dítěti svůj základní limit v principu **rozvíjejících se schopnostech dítěte.** Dítě je totiž z hlediska standardního katalogu základních lidských práv a svobod subjekt jako každý jiný již z toho titulu, že i ono je člověkem. Lze-li tak uvažovat o určitých specifikách, daných jeho zvláštní zranitelností spojenou s typicky nižší mírou rozumové a volní vyspělosti oproti dospělým, pak **tato specifika mohou nabývat nanejvýš povahu vyššího standardu ochrany práv a svobod dítěte oproti dospělým, a nikoli standardu nižšího** v tom smyslu, že nějaké základní právo či svoboda člověka, typicky právě autonomie či osobní svoboda, bude dítěti odepřena s tím, že „je to v jeho zájmu“, jelikož by s předmětným právem zatím neumělo nakládat tak, aby se samo nepoškodilo. Přesnější je však hovořit o specifikách postavení dítěte z hlediska jeho základních práv a svobod v tom smyslu, že s ohledem na skutečnost, že dítě je do určitého stadia svého vývoje závislé z hlediska svého přežití na jiných osobách, musí jeho právo, aby mohlo být vůbec účinně a prakticky realizováno, **do sebe „vtáhnout“**

těž tyto osoby, které přežití dítěte zajišťují.

Z tohoto důvodu tedy není nepřesné hovořit o základním právu dítěte na autonomii své rodiny (čl. 5 Úmluvy), o základním právu dítěte na zachování procesních práv jeho rodičů při rozhodování o otázkách péče a kontaktu s dítětem (čl. 9 odst. 2 Úmluvy), či základním právu dítěte na primární a společnou odpovědnost jeho rodičů za jeho výchovu a vývoj (čl. 18 odst. 1 Úmluvy). Nicméně uvedené specifikum začne postrádat svůj význam a začne se stávat naopak potenciálním zdrojem porušení práv dítěte v okamžiku, kdy se dítě dostane na takovou úroveň, aby svá práva mohlo vykonávat samostatně. I z tohoto důvodu zakotvuje čl. 5 Úmluvy **výslovný korektiv autonomie rodiny v podobě principu rozvíjejících se schopností dítěte**, které označují přesně ten okamžik, kdy se základní právo dítěte na autonomii své rodiny **změní v základní právo na autonomii bez dalšího**. Toto právo je přitom závazné i pro rodiče dítěte.

Výbor OSN pro práva dítěte opakovaně popsal působení principu rozvíjejících se schopností dítěte ve vztahu mezi dítětem a jeho rodiči následujícím způsobem: „článek 5 Úmluvy stanovuje, že smluvní státy budou respektovat zodpovědnosti, práva a povinnosti rodičů, zákonných opatrovníků nebo členů širší rodiny či komunity dle místních zvyklostí v otázce vedení dítěte k uplatňování práv stanovených Úmluvou. V důsledku tak dítě má právo na pomoc a vedení, které musí kompenzovat nedostatek znalostí, zkušeností a chápání dítěte. **Toto vedení se pak omezuje rozvíjejícími se schopnostmi dítěte, a to dle ustanovení tohoto článku.** Čím více toho dítě samo ví, čím více toho zažilo a čím více rozumí, tím více musí rodiče, zákonní opatrovníci nebo další osoby za dítě zákonně zodpovědné přeměňovat pomoc a vedení v poradenství a připomínky a **později ve výměnu názoru na základě rovných postavení.** (...)“ Výbor dále zdůraznil, že „tento požadavek je stimulován článkem 12 Úmluvy, ve kterém je uvedeno, že názorům dítěte musí být přiřazena příslušná vážnost vždy, když je dítě schopno zformulovat svůj vlastní názor. Jinými slovy, **spolu s tím, jak dítě získává schopnosti, získává také čím dál větší úroveň zodpovědnosti za řízení záležitostí, které se jej týkají.**“[13] (pozn. zvýraznění doplněno).

Je tedy zřejmé, že od určitého stadia vývoje dítěte se **sami rodiče stávají závislí toliko na „měkkých“ opatřeních a práci s motivací svého dospívajícího dítěte**, jelikož ani oni již nejsou v postavení někoho, kdo by dospívajícímu mohl vnutit svou vůli proti jeho vlastní vůli. Není přitom bez zajímavosti, že stejné principy byly již vyjádřeny i v judikatuře Ústavního soudu, který v kontextu otázky, do jaké míry lze využít vůči rodiči donucující opatření v podobě soudního výkonu rozhodnutí o střídavé výchově nebo o úpravě styku dítěte s druhým rodičem, poukázal na to, že „**výchovné působení rodiče na dítě, a to i ve smyslu rozhodnutí soudu o výchově, nikdy nesmí překročit racionální mez a mělo by respektovat rozhodnutí dítěte tak, aby byly naplněny požadavky stanovené čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, vyhlášené ve Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb. (dále jen „Úmluva o právech dítěte“).** Ve smyslu ustanovení čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte je proti i v posuzovaném případě nezbytné, aby obecné soudy reflektovaly názory dítěte. Jak již Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. II. ÚS 3765/11 ze dne 13. 3. 2012 (N 52/64 SbNU 645), resp. usnesení sp. zn. IV. ÚS 25/03 ze dne 24. 11. 2004 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>), institut nařízení výkonu rozhodnutí není určen k tomu, aby se stal nástrojem násilné změny projevů vůle nezletilého dítěte, pokud jeho rozhodnutí nebylo úmyslně ovlivněno třetími osobami. Pokud nelze dítě i přes adekvátní výchovné působení přesvědčit, že má jít k otci, jeví se ukládání pokut jako nesmyslné a neplnící zákonem předvídaný účel, tj. zajistit splnění povinnosti. V souladu s principy vyjádřenými v Úmluvě o právech dítěte je vyloučeno, aby kterýkoli z rodičů nutil dítě k plnění povinností všemi prostředky. Sankční působení soudu tak postrádá reálný objekt, tedy vůlí ovlivnitelné lidské jednání, na které by mohlo reálně působit.“[14] (pozn. zvýraznění doplněno).

Lze si přitom klást otázku, měl-li by mít rodič vůči dospívajícímu dítěti větší možnost dospívajícího k něčemu přinutit za situace, kdy se jednání dospívajícího začne dostávat do rozporu s jeho

představami (a případně též s představami majoritní společnosti). V tomto ohledu je přitom třeba předně vyjít z toho, co bylo zmíněno úvodem této podkapitoly, tj. že rozsah základních práv a svobod dítěte musí být přinejmenším stejný a nikoli užší než v případě dospělých, a to včetně osobní svobody dítěte. Je pravdou, že již dítě nízkého věku svým rodičům v mnohém odporuje, nesouhlasí s nimi a dostává se s nimi do vzájemného konfliktu[15]. Typicky však vždy nakonec dobrovolně podrobí autoritě svého rodiče či svých rodičů, byť bude i po skončení sporu navenek deklarovat (pláčem, křikem, uražeností), že s touto autoritou a jejím působením není ztotožněno. Tyto principy mohou samozřejmě fungovat a je nutno dodat, že v drtivé většině případů též fungují, v případě dospívajících. I ti se svými rodiči budou o jejich výchovném usměrňování vést polemiky, budou se vůči svým rodičům vymezovat, vstupovat do vzájemných hádek, avšak nakonec, pokud se jim nepodaří své rodiče o svém názoru přesvědčit, budou často dobrovolně akceptovat autoritu svých rodičů, byť takřkajíc „se skřípěním všech zubů“ a s dychtivým očekáváním „už abych byl/a z domu“. **To však současně neznamená, že by vynucení autority rodičů vůči dospívajícím podléhalo právní ochraně v těch několika málo případech, kdy tomu tak nebude.** V takovém případě by totiž byla rodičům dítěte svěřována pravomoc omezovat či zbavovat dospívajícího jeho osobní svobody. Takovým oprávněním však v demokratickém právním státě, postaveném na hodnotě lidské důstojnosti a individuální svobody, **jednotlivec vůči jednotlivci disponovat nemůže**, což ostatně dokládá i poměrně bohatá judikatura ke snahám osob disponujících zástupčími oprávněnými ve vztahu k lidem zbaveným svéprávnosti (způsobivosti k právním jednáním) z pera Evropského soudu pro lidská práva.[16]

I Nejvyšší soud Spojených států zdůraznil, že **zásahem do osobní svobody dítěte nebude pouze takové jednání rodičů dítěte, které lze považovat za běžnou součást výkonu rodičovské odpovědnosti.**[17] Za běžnou součást výkonu rodičovské odpovědnosti přitom bude jen stěží možné považovat např. jejich snahu zbavit individuální odpovědnosti za svůj život i jednání člověka, jehož jako individuálně odpovědného uznává i sama veřejná moc, a to např. tím, že jej činí trestně odpovědného, či že mu svěřuje oprávnění rozhodnout si o své další profesní aktivitě, že mu ukládá řadu veřejnoprávních povinností, které pod hrozbou administrativní sankce musí splnit apod.

Vrátíme-li se na tomto místě k tomu, co bylo uvedeno již výše, a to, že stát nemůže ve vztahu k dítěti nést větší míru odpovědnosti za zajištění jeho života nebo fyzického či psychického zdraví než nesou rodiče tohoto dítěte, jelikož v takovém případě by tím došlo k popření základního práva dítěte na primární odpovědnost jeho rodičů za jeho výchovu a vývoj, jakož i jeho přirozeného práva brát se o vlastní štěstí a štěstí své rodiny, pak je zřejmé, že **stát nikdy nebude ve vztahu k dítěti disponovat donucujícími opatřeními za účelem zajištění jeho příznivého vývoje ve větším rozsahu, než těmito opatřeními disponují rodiče dítěte.** Jasným indikátorem toho, že ani on nemůže situaci ohrožení příznivého vývoje dítěte řešit autoritativně, z pozice moci, bude již ta skutečnost, že není v silách samotných rodičů změnit postoj svého dítěte, ačkoliv o to usilují. Nutno dodat, že uvedené neznamená, že by stát neměl rodičům i dospívajícímu nabídnout pomoc a že by se neměl pokusit neautoritativně vstoupit do řešení situace a dospívajícího a případně též jeho rodiče předmětnou situací provést. I on však, podobně jako rodiče dospívajícího, bude závislý na změně postoje ze strany samotného dospívajícího.

Dějství třetí - o ústavu

Další důležitou otázkou, které se v probíhající debatě o právním postavení dospívajících nedostává odpovídající pozornosti, je otázka dopadů nuceného omezení či zbavení osobní svobody dítěte v ústavním zařízení. Jako bychom, zřejmě s ohledem na poměrně značnou míru využívání ústavů při řešení různých projevů v chování dospívajícího dítěte, které jsou obecně majoritní společností považovány za nežádoucí, vycházeli z určitého předpokladu **základní důvěry v tyto instituce jako nástroje realizace společenského „dobra“.** Tato základní důvěra se odráží mj. i v tom, že

věnujeme daleko více pozornosti tomu, jak zjistit a postihnout špatné zacházení s dítětem v rodině než jak účinným způsobem monitorovat, zda s dítětem není špatně zacházeno v ústavu, a to navzdory tomu, že je neoddiskutovatelnou a empiricky prokázanou skutečností, že riziko vystavení špatnému zacházení v ústavu je daleko vyšší než v přirozeném prostředí ze strany rodiny[18], a násilí zde navíc nabývá systémových rozměrů.[19]

Erving Goffman, americký sociolog, publikoval svou **teorii tzv. totální instituce**, jíž si získal věhlas i respekt světového formátu a jež je stále základním východiskem deinstitucionalizačního diskurzu, již v roce 1961. V českém prostředí, snad až na výjimku akademické sféry, se přitom s touto teorií, která však umožňuje i „praktikům“ přijmout velmi konkrétní závěry (např. subjektům, kteří rozhodující o institucionalizaci člověka, při aplikaci tzv. testu proporcionality), stále pracuje jen velmi málo a je otázkou, do jaké míry je tato sociologická teorie vůbec mezi jednotlivými profesemi, jichž se svým předmětem dotýká, známá. Erving Goffman ve své proslulé publikaci 'Asylums' [Azyly], v níž se zabýval působením instituce na člověka, poukázal na to, že *„základním společenským uspořádáním v moderní společnosti je, že jednotlivec spí, hraje si a pracuje na různých místech, s různými osobami, pod různými autoritami a bez celkového racionálního plánu. Ústřední charakteristika totálních institucí může být popsána jako prolomení bariér, které běžně oddělují tyto tři sféry života. Za první, všechny aspekty života se odehrávají na stejném místě a pod stejnou jedinou autoritou. Za druhé, každá fáze každodenní aktivity jednotlivých členů je vykonávána v bezprostřední přítomnosti velkého počtu ostatních, s nimiž všemi je zacházeno stejně a od nichž se vyžaduje činit společně stejné věci. Za třetí, všechny fáze denních aktivit jsou přísně časově rozvrženy, kdy jedna aktivita vede v předem definovaném čase k aktivitě další, přičemž celá tato sekvence aktivit je vnucována svrchu systémem výslovných formálních pravidel a skupinou úředníků. Nakonec, rozličné nucené aktivity jsou vtěleny společně do jednoho racionálního plánu, který má údajně sloužit k naplnění oficiálních cílů instituce.“*[20]

Erving Goffman v citované části velmi výstižně popisuje přirozené působení jakékoli instituce, které ve své podstatě není ničím jiným než **zbavováním člověka jeho individuální svobody a tím nutně i jeho individuální odpovědnosti**. V instituci tak dochází k **postupnému vytrácení lidské důstojnosti člověka**, jelikož ta je nutně vždy spjata s tím, co člověka odlišuje od předmětu cizí vůle, tedy s jeho samostatnou aktivitou i individuální odpovědností.[21]

Prostředí uvnitř ústavu se velmi liší od prostředí mimo zdi ústavu, přičemž uvedené platí tím více, čím více je ústav režimovější a uzavřenější. Je tak zcela přirozené, **že aby člověk byl vůbec schopen v tomto prostředí přežít, musí se adaptovat na jeho chod**. Čím více se mu to daří, tím více se přirozeně snižuje jeho schopnost přežít mimo specifické prostředí v ústavu, tedy v samostatném životě. Erving Goffman označuje popsané působení totální instituce jako **„diskulturaci“**, když uvádí, že: *„V současnosti se zdá, že totální instituce nenahrazuje svou vlastní jedinečnou kulturu pro něco, co již bylo vytvořené; pracujeme zde s něčím mnohem omezenějším, než je akulturace nebo asimilace. Pokud dochází ke kulturní změně, musí se tak dít odstraněním některých příležitostí k chování, jakož i neschopností udržovat krok s aktuálními sociálními změnami ve vnějším světě. Proto pokud je pobyt obyvatele dlouhý, může nastat to, co je nazýváno 'diskulturací' - tj. 'netrénování', které jej [obyvatele] činí dočasně neschopným uspořádat některé aspekty každodenního života ve vnějším světě, pokud a když se do něj vrátí.“* Erving Goffman v této souvislosti cituje též Roberta Sommera, který v publikaci 'Patients who grow old in a mental hospital' z roku 1959 hovoří dokonce o **„desocializaci“**, což však Goffman označuje za **„příliš silné, jelikož uvedené znamená ztrátu základních schopností komunikovat a spolupracovat.“**[22]

Na to, co Goffman popisuje jako diskulturaci, poukazují i další definice ústavu. Např. European Coalition for Community Living definuje ústav nejen tak, že se jedná o místo, v němž jsou izolováni lidé, kteří jsou nositeli stejného znaku zranitelnosti, nýbrž dále poukazuje na to, že **„ústav je rovněž**

místem, kde lidé nemají kontrolu nad svými životy a svými každodenními rozhodnutími, anebo ji nemohou vykonávat."[23](pozn. zvýraznění doplněno).

Je přitom třeba výslovně zdůraznit to, co v českém prostředí bývá zcela opomíjeno - **působení (totální) instituce se nedopadá pouze na kulturu a osobnost jejích „obyvatel“**, tedy lidí, které spojuje zvláštní znak zranitelnosti a kteří v instituci tráví veškerý svůj čas, **nýbrž rovněž na kulturu a osobnost personálu instituce** (sic!)[24]. Erving Goffman k tomu uvádí, že „v totálních institucích existuje základní rozdělení mezi početnou řízenou skupinou, běžně označovanou jako obyvatelé, a málo početným dohlížejícím personálem. Obyvatelé v instituci typicky žijí a mají omezený kontakt se světem mimo jeho zdi; personál často funguje v rámci osmihodinového dne a je sociálně integrován do vnějšího světa. Každá ze skupin má tendenci vidět tu druhou v úzkých nepřátelských stereotypch, personál často vnímá obyvatele jako hořké, tajnůstkářské a nedůvěryhodné, zatímco obyvatelé vnímají personál jako povyšný, panovačný a lakomý. **Personál má tendenci cítit se nadřazený a čestný; obyvatele mají tendenci, přinejmenším určitým způsobem, cítit se v poníženém postavení, slabí, provinilí a vinní.**"[25]

Je tak zcela na místě klást si otázku, co všechno může institucionalizace člověku přinést a jaká rizika do života člověka naopak vnáší. V současnosti víme, že toho, co může stát na první ze zmíněných stran úvah o nutnosti institucionalizovat člověka, je jen **velmi málo**. Ústav dokáže naplnit takové potřeby člověka, jako je uspokojení **potřeby bydlení, výživy, tepla, hygieny a samozřejmě též dozoru a izolace**. Uspokojení těchto potřeb, které nejsou často ani potřebami samotného institucionalizovaného člověka, nýbrž jsou potřebami společnosti, pak **vykupuje právě individuální svobodou a individuální odpovědností tohoto člověka, jeho sociální i osobní identitou, jeho schopností vést samostatný život, jakož i zvýšeným rizikem násilí, šikany a zneužívání, ať již ze strany dalších obyvatel instituce, anebo ze strany personálu působícího v instituci**.

Není přitom bez zajímavosti, že v oblasti, v níž se nám institucionalizace stále jeví, s ohledem na stávající úroveň dosaženého poznání, jako nevyhnutelná, a to především z důvodu potřeby zajištění izolace člověka, tj. v systému trestní spravedlnosti, především ve vězeňství, se s popsánými riziky pracuje a vědomě jsou, samozřejmě v rámci možného, posilovány ochranné faktory, které by tyto dopady alespoň mírnily. V rámci těchto snah je i čím dál tím více kladen důraz i na využívání alternativních sankcí a opatření k institucionalizaci člověka, a to především v případě dětí. Institut pro kriminologii a sociální prevenci publikoval v roce 2015 překlad knihy amerického kriminologa Richarda A. Mendela, která shrnuje výstupy výzkumů prokazujících neúčinnost a devastující dopady opatření v podobě trestu odnětí svobody u mladistvých. Richard A. Mendel v této své publikaci cituje mj. Paula DeMura, komisaře pensylvánského nápravného systému na sklonku 70. let, přičemž uvádí, že „**nejvýstižnějším termínem popisujícím závislost Ameriky na polepšovnicích, je „samonákaza“ - léčba, která problém ještě zhoršuje.** (...) Tento model zacházení byl k dispozici 150 let a selhal v každém ohledu.“ Samotný Richard A. Mendel k tomu dodává: „**Těžištěm této zprávy je podrobné vylíčení šesti zásadních selhání vyplývajících z dlouhodobého lpění amerických států na velkých nápravných zařízeních vězeňského typu. Zpráva konkrétně ukazuje, že tato zařízení jsou v mnoha případech: 1. nebezpečná, 2. neefektivní, 3. postradatelná, 4. zastaralá, 5. neúsporná a 6. nepřiměřená.**"[26] (pozn. zvýraznění doplněno).

Je přitom přinejmenším zvláštní, jaký dopad z hlediska ostražitosti všech profesionálů působících v systému a nakonec i laické veřejnosti může mít pouhá skutečnost, že určitá instituce nenese na svém štítu označení „vězení“, nýbrž „výchovné zařízení“ či „výchovný ústav“. Jako by toto samotné označení a z něj vyplývající cíl či funkce, kterou si společnost zřízením dané instituce přeje naplnit, měla na popsáných zákonitostech působení instituce něco změnit. **Lze přitom zcela legitimně klást otázku, proč by tomu tak mělo být, a to tím více, čím více se i zařízení, jemuž společnost připsala tajemný účel v podobě „výchovy“, svou režimovostí a uzavřeností**

přibližuje právě institucím z oblasti systému trestní spravedlnosti. V této souvislosti je vhodné připomenout, že řada školských výchovných institucí se nejen institucím z oblasti systému trestní spravedlnosti nejen přibližuje, nýbrž **jimi přímo je** (sic), jelikož zde, v rozporu se zákonnou právní úpravou[27], probíhá jak realizace ústavní výchovy jako rodinněprávního opatření, tak i realizace ochranné výchovy jako trestněprávního opatření. V této souvislosti přitom nelze nezmínit Analýzu stavu a dalšího vývoje mladých lidí po opuštění zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy za období 1995-2004, kterou zpracovalo Ministerstvo vnitra v roce 2007, jejímž jedním z výstupů bylo i zjištění, že z dětí, které opustily školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy během sledovaného období (celkem 17 454 dětí) se jich 56% dopustilo trestné činnosti, z toho 38% až po odchodu z institucionální péče.[28]

Při veškerých debatách vedených o otázce, do jaké míry lze působit na „výchovu“ dospívajícího donucujícím způsobem, by tak veškeré argumenty měly být činěny **s plným vědomím toho, co je to instituce-ústav a jaké zákonitosti ovládají její fungování i dopady, jimiž se instituce otiskuje do života svých obyvatel.** Jedině tak lze z právního hlediska metodologicky správně posoudit naplnění třetího z výše zmíněných požadavků jakéhokoli zásahu do základních práv a svobod člověka, a to požadavku přiměřenosti (proporcionality). Jeho obsahem je totiž posouzení naplnění požadavku vhodnosti určitého zásahu, tj. způsobilosti vést ke splnění sledovaného legitimního cíle, požadavku potřebnosti, tj. volby toho nejmírnějšího a nejméně omezujícího prostředku ze všech dostupných prostředků, které k naplnění sledovaného legitimního cíle mohou vést, a požadavku přiměřenosti v užším slova smyslu, tj. zákazu, aby se benefity získané určitým zásahem nedostávaly do nepoměru s cenou, kterou dotčená osoba musí za daný zásah zaplatit.

Dějství čtvrté - o dětech a ulici

Další z momentů debaty o právním postavení dospívajících, která byla vyvolána metodickými materiály MPSV, který v odborné i laické veřejnosti vyvolává značné emoce, je otázka, zda lze připustit, aby se dospívající stal osobami bez přístřeší – osobami na ulici, či nikoli a samotná hrozba pobytu dospívajícího na ulici je tak legitimním důvodem pro to, aby byl tento dospívající zbaven své osobní svobody, nebo aby mu jeho osobní svoboda byla přinejmenším omezena. Na tuto otázku by se přitom dalo odpovědět tím, co bylo uvedeno výše v částech věnujících se „výchově“ a rozvíjejícím se schopnostem dítěte. Přidržíme-li se závěru, že stát v oblasti systému veřejnoprávní ochrany dítěte může autoritativně zasahovat jedině v těch případech, kdy rodiče neplní své povinnosti ve vztahu k dítěti alespoň v takové míře, aby tím dítě nevystavovalo pravděpodobnému a závažnému (nepřiměřenému) ohrožení jeho života nebo fyzického či psychického zdraví, pak by odpověď na položenou otázku nutně musela znít nikoli. **Pobyt dospívajícího bez přístřeší, na ulici, není typicky bezprostředně spjat s otázkou jeho přežití nebo hrozby vážné újmy na jeho fyzickém či psychickém zdraví.** Nejedná-li se o dospívajícího s mentálním či psychosociálním postižením, který má v důsledku tohoto svého postižení sníženou rozumovou nebo volní vyspělost, pak lze konstatovat, že dospívající, a to již nesporně počínaje právě 15. rokem věku se **již může pohybovat samostatně, aniž by tento jeho pohyb byl spjat s ohrožením jeho života či zdraví.** Náležitý dohled, který tento dospívající ze strany svých rodičů potřebuje, již nesouvisí s vlastním fyzickým zajištěním péče a dohledu, ale s radami a prováděním složitými otázkami a životními situacemi, které dospívající sdílí se svými rodiči jako rovný s rovným.

Nicméně, představa dětí, respektive dospívajících dětí „na ulici“ budí v českém prostředí natolik rozjitřené reakce, že je vhodné se předmětné otázce věnovat ještě z jiných úhlů pohledu. Probíhající debaty o nepřijatelné představě dospívajících ve „squatech“ dávají znát, že **česká veřejnost, odborná i laická, žije v představě, že v České republice něco jako „dětští bezdomovci“ nebo děti na ulici neexistují.** Velmi výstižně to demonstrovala jedna z reakcí z řad odborníků na překlad Obecného komentáře Výboru OSN pro práva dítěte č. 21, který byl Výborem vydán v roce 2017[29],

kteřá poukazovala na to, že Česká republika přece není Bangladéš s podtextem, že z tohoto důvodu by se jí snad předmětný Obecný komentář ani neměl týkat.

Opak je však pravdou. Může-li si česká veřejnost dovolit žít v představě, že se jí problém dětí ulice netýká, a to na rozdíl od zemí, které si spojujeme s obrazy žebrajících a hladovějících dětí, pak je to důsledkem především dvou skutečností, o kterých bychom měli začít hovořit otevřeně. Předně, **mnoho dětí není na ulici právě za cenu toho, že jsou násilně zbavovány své osobní a umísťovány do uzavřených režimových institucí**, tedy do prostředí, které např. současný zvláštní zpravodaj OSN pro právo na nejvyšší dosažitelnou úroveň fyzického a psychického zdraví, Dainius Pūras, označuje za **kulturu násilí**[30], se všemi důsledky působení instituce na život člověka, jak byly popsány v předcházející části. Druhou skutečností, která nám umožňuje žít v představě, že v České republice žádné „dětí ulice“ nemáme, je pak stále **nedostatečně diskutované téma dětí, které z těchto zařízení utíkají a které podle školských statistik dosahují poměrně značného počtu**.

Můžeme si přitom klást otázku, jaké výsledky pak představa o tom, že žádné dítě nemůže skončit na ulici, má. Děti, pro něž zůstává umístění do ústavního zařízení, často uzavřeného a režimového typu, jedinou možností, předně nejsou vyslyšeny v tom smyslu, že do tohoto prostředí umístěny být nechtějí, a jsou sem násilně, proti své vůli, převezeny. Následně se pokoušejí z tohoto prostředí v nemalé míře dostat – utéct, přičemž povede-li se jim to, jsou nuceny **uchýlit se do „illegality“**. Jakékoli zachycení oficiálním systémem by totiž pro ně mohlo znamenat jediné – **vynucený návrat do prostředí**, v němž však být nechtějí. Děti na útěku se tak ocitají **odkázány samy na sebe**, případně na svou rodinu, a ve stavu, kdy je pro ně mimořádně ohrožující vyhledat např. nezbytnou zdravotní pomoc, či zapojit se do systému vzdělávání. **Stála-li tedy na počátku snaha zajistit dítěti nezbytné zabezpečení, nabývá tato na konci působení zcela opačného účinku** – dítě stojí zcela mimo systém, a to nejen sociální, nýbrž i zdravotní a vzdělávací, bez možnosti vyhledat jakoukoli pomoc, pokud by to potřebovalo, snad s výjimkou těch sociálních služeb, které jsou poskytovány anonymně.

Kontroverzně přijímaný Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 21 – Děti ulice přitom neusiluje o nic jiného než o to **popsané paradoxy pojmenovat a upozornit na ně**. Předmětný Obecný komentář jistě představuje **mimořádné lidskoprávní dílo**, které lze z hlediska přístupu k základním právům i svobodám dětí vnímat do značné míry i jako **přelomové**. Lze se přitom domnívat, že důvodem toho je mj. i ta skutečnost, že na jeho vzniku se přímo podílely ti, kterých se týká, přičemž tím není na místě rozumět pouze děti, nýbrž právě a především děti, které již na ulici žijí a či jsou na ulici úzce navázány. Jejich volání po tom, aby státy nutně neusilovaly o jejich nucené přemístění z ulice, nýbrž aby **uznaly jejich status** (sic!)[31], samozřejmě se všemi důsledky, které z toho vyplývají, pokud jde o přístup do různých veřejných systémů služeb, je natolik přímým, jednoduchým a srozumitelným požadavkem, při jehož přečtení se čtenář, žijící dosud v představě nepřijatelnosti pobytu dítěte na ulici, nutně musí zastydět, že si předmětné souvislosti, kterým se Obecný komentář věnuje, neuvědomil již dávno.

Přiznání si skutečnosti, že mohou existovat děti bez přístřeší, tedy děti žijící na ulici, jakož i děti, které jsou svým životem úzce navázány na ulici, tj. uznání statusu dětí ulice je navíc teprve **tím okamžikem, který umožňuje začít danému státu a dané společnosti s tímto stavem něco dělat**. Jinými slovy, dokud se stát tváří, že v rámci jeho jurisdikce žádné „dětí ulice“ neexistují, přirozeně pro danou cílovou skupinu nevytváří ani žádné služby. Nevytváří místa, kde se dítě žijící na ulici nebo navázané na ulici může najít a obléct, místa, kde se mu poskytne nezbytných rad, místa, kde může přespat, či místa, kam se může uchýlit přechodně na delší dobu než pouze na jedno přespání, jakož i místa, kde nalezne přístřeší a podporu, rozhodne-li se z ulice odejít. Stejně tak se v takovém případě nepracuje s otázkou, jakým způsobem by nezbytné vzdělávání mohlo „dojít“ za

těmito dětmi, když i to je obecně navázáno výlučně na instituce (školy či školská zařízení, jejichž součástí jsou školy). Nicméně otázka terénního vzdělávání je v České republice[32] v současnosti, s ohledem na převládající diskurz v této oblasti, skutečně chimérickou až utopickou.

V této souvislosti není bez zajímavosti, že skutečnost, že na území pod jejich jurisdikcí se nacházejí děti, které končí bez přístřeší na ulici, si přiznaly i jiné státy než jen výše zmiňovaný Bangladéš, které nám jsou daleko kulturně i právně bližší. Např. Irská republika cíleně vytváří služby pro děti bez domova, „homeless children“, které nejsou nutně spojeny s nuceným přemístěním těchto dětí do určitého typu přístřeší, proti vůli samotného dítěte.[33]

Uvedené v žádném případě neznamená, že dětské bezdomovectví je něco, co by mělo být vnímáno ve státě a společnosti jako žádoucí. **Jeho přijetí jako reality je však výrazem porozumění a pochopení toho, že pro některé lidi, včetně dětí, může být pobyt na ulici důstojnější než jejich nucené uzavření v některém typu instituce či jiné formě pobytové služby, jakkoli nelibivě to může znít.** Uvedené souvisí velmi úzce s jedním z lidskoprávních požadavků na veřejné systémy a služby, které slouží k naplňování lidských práv a svobod člověka, označovaného také jako tzv. 4A schéma[34], a to konkrétně s požadavkem **přijatelnosti těchto systémů či služeb.** Nejedná se přitom o přijatelnost z pohledu společnosti, nýbrž **z pohledu oprávněného člověka,** tedy z pohledu těch, jimž je určitá služba určena. Přidržíme-li se judikatury Ústavního soudu, v souladu s níž nás imperativ zachování lidské důstojnosti každého člověka zavazuje k tomu vytvořit tomuto člověku **takový prostor, který nebude vylučovat, aby tento člověk učinil vážné a svobodné rozhodnutí**[35], pak lze konstatovat, že jak setrvání na ulici, nemá-li člověk, dítě nevyjímaje, žádnou jinou reálnou, tj. pro sebe přijatelnou, volbu, tak nucené umístění do instituce lidskou důstojnost člověka nezachovává. V prvním z obou uvedených případů však člověku zůstává **zachována „alespoň“ fyzická svoboda,** což by v právním řádu České republiky měla být vyšší hodnota než typický zájem autoritářských států na „výchově“ svých občanů a zajištění jejich „blaha“ podle své představy toho, co ono „blaho“ obnáší.

Závěrem této části je nutné vyslovit ještě jednu myšlenku. V probíhající debatě je často akcentován argument, že se všemi výše popsanými argumenty by se dalo souhlasit, byly-li by již vytvořeny odpovídající služby, které by představovaly alternativu ke stávajícím institucím, avšak do doby, než tyto služby vzniknou, nelze podle popsaných tezí prakticky postupovat. V souvislosti s tímto argumentem stojí za to snad jen si položit otázku, zda skutečně absence alternativních služeb může být v systému, jehož úkolem je chránit a naplňovat základní práva a svobody dětí, tedy v systému veřejnoprávní ochrany dítěte, dostatečným argumentem pro zásah do jednoho z nejvýznamnějších základních práv, tj. do osobní svobody dítěte, a zda by takový přístup neznamenal ve svém důsledku jediné – **přenesení odpovědnosti toho, jehož povinností je tyto alternativní služby vytvářet, tj. státu, na jednotlivce, který naopak, ze své pozice, nemá možnost existenci alternativních služeb jakýmkoli způsobem ovlivnit.** Přirovnali-li bychom předmětnou situaci k jakémukoli odpovědnostnímu vztahu tak, jak je v právu známe, pak by se předmětná situace dala vystihnout také tak, že za trestný čin pachatele je do vězení poslán nikoli tento pachatel, nýbrž oběť tohoto trestného činu, a to dokonce z rozhodnutí jeho pachatele.

Dějství páté - o dětech a návykových látkách

Druhou částí mozaiky, která u odborné i laické veřejnosti vyvolala nejbouřlivější reakce, byla otázka podoby intervence v těch případech, kdy děti užívají návykové látky, přičemž míru emocí, kterou tato otázka vzbudila velmi dobře demonstroval jeden z titulků, který byl následně přebírán též dalšími médii a do něž se v podstatě debata o právním postavení dospívajících smrškla, alespoň pokud jde o laickou část této debaty, a to titulek upozorňující, že podle metodických materiálů MPSV mají děti starší 15 let právo být ve squatu a brát drogy.

Uvedené konstatování je samozřejmě zkrslující a vzdaluje všechny diskutující od pravé podstaty předmětné otázky. Z právního hlediska je zcela zřejmé, že něco jako „právo na drogu“ ve smyslu návykové látky a nikoli ve smyslu léčivé látky, což může být druhým významem anglického „drug“, neexistuje. **Existovalo-li by právo na drogu, pak by se k němu nutně musela vázat též trichotomie závazků státu vyplývajících ze základních práv a svobod člověka**, tj. závazek státu respektovat, tj. sám se zdržet jakýchkoli zásahů do daného práva, závazek státu chránit, tj. zajistit ochranu před zásahy jiných soukromoprávních subjektů, a závazek státu plnit, tj. činit aktivní kroky za účelem naplnění tohoto práva, což by nás mohlo dovést až k téměř absurdním závěrům, že by stát byl povinen aktivně návykové látky pro lidi spadající do jeho jurisdikce zajišťovat a vytvořit takové mechanismy, které by zajišťovaly, že návykové látky budou dostupné a přístupné, a to i finančně, což by nás následně mohlo dovést až k úvahám o propojení tohoto práva se systémem sociálního zabezpečení tak, aby právo na drogu bylo zajištěno i těm, kteří nemají dostatečné prostředky na to, aby si drogu mohli opatřit sami bez pomoci státu. Úvahu o „právu na drogu“ je přitom třeba rozvádět právě až na úroveň těchto absurdních krajností, jelikož jedině tak vynikne omezenost a zkratkovitost podobně formulovaných konstatování, jaká v aktuálně probíhající debatě zaznívají.

Jádrem otázky podoby intervence státu v případě, že dítě užívá návykové látky, je však jiná otázka, a to otázka, která daleko více než s nějakou přexponovaností základních práv a svobod, která by nás dostávala až ke konceptu „práva na drogu“, spjata s **prostou aplikací požadavku přiměřenosti zásahu do základních práv a svobod člověka, tj. principu proporcionality**. Jak již bylo uvedeno výše, obsahem principu proporcionality je posouzení požadavku vhodnosti, potřebnosti a přiměřenosti v užším slova smyslu zásahu do základních práv a svobod člověka. Využívání donucujících zásahů při řešení situace člověka spočívající v užívání návykových látek je přitom především **otázkou vhodnosti těchto zásahů, tedy objektivní způsobilosti takových zásahů dosáhnout sledovaného legitimního cíle**.

Je třeba zdůraznit, že v mezinárodním právu lidských práv již dnes obecně existuje **shoda na nepřipustnosti využívání represivních opatření vůči lidem užívajícím návykové látky, a to mj. i kvůli prokázané neúčinnosti těchto zásahů**. Představitelé několika lidskoprávních úřadů působících pod Úřadem vysokého komisaře OSN pro lidská práva[36] připravili v roce 2016 ku příležitosti zvláštního zasedání valného shromáždění OSN k problematice drog otevřený dopis, ve kterém poukázali na skutečnost, že stávající přístupy politik, které staví na kriminalizaci a autoritativním donucení, vytváří **prostředí zvýšeného rizika porušení lidských práv**, které může v mnoha případech nabývat **dalekosáhlou a systémovou povahu**. Z hlediska přístupů k řešení drogových otázek pak vyzdvihli především **význam přístupu harm reduction**, když uvedli, že *„uběhlo již deset let od doby, kdy první zvláštní zpravodaj pro právo na zdraví poprvé vyzval k implementaci programů harm reduction jako součástí závazků států vyplývajících z práva na zdraví. Po celou dobu následující dekády toto bylo opakováno ze strany řady držitelů lidskoprávních úřadů OSN, kteří vycházeli z prokázané účinnosti programů harm reduction, pokud jde o prevenci přenosu krví přenositelných virů a obecně o podporu zdraví a důstojnosti lidí, kteří užívají drogy.“*[37]

Autoři otevřeného dopisu dále zdůraznili, **že uplatňování a implementace přístupu harm reduction není otázkou, která by byla na dobrovolném uvážení státu**, nýbrž je povinností státu, vyplývající ze základních lidských práv a svobod člověka, když uvedli, že *„poskytnutí harm reduction není pouze možností volby politiky daných států. Poskytnutí těchto programů lidem, kteří užívají drogy, včetně, avšak nikoli výlučně, klíčových intervencí UNODC/WHO/UNAIDS, zakládá spíše právní povinnost, která je součástí závazků států postupně realizovat právo na zdraví a chránit před nelidským a ponižujícím zacházením.“*[38]

Sami autoři otevřeného dopisu se přitom specificky věnovali postavení dětí, přičemž poukázali na to, že *„je široce akceptováno, že prevence tvoří důležitou součást vyrovnávání se s užíváním drog mezi*

děti“. Současně však zdůraznili, že „**nicméně velmi často se to, co je označeno jako prevence, zvrhne do praxe, které nemají základ ani v důkazech ani v lidských právech.** Lidská práva a zvláště právo na zdraví vyžadují, aby prevence byla realizována **intervencemi založenými na důkazech, stejně jako na přesných a objektivních vzdělávacích programech a informačních kampaních.**“ (pozn. zvýraznění doplněno). Přímou ve vztahu k využívání donucujících intervencí ve vztahu k dětem autoři otevřeného dopisu uvedli, že „jedním z argumentů, který se používá na podporu „války proti drogám“ a přístupů nulové tolerance je ochrana dětí. Nicméně historie a důkazy ukázaly, že **negativní dopad represivních drogových politiky na zdraví dětí a jejich zdravý rozvoj často přesahuje ochranný prvek, který stojí za těmito politikami, a děti, které užívají drogy, jsou kriminalizovány, nemají přístup ke službám harm reduction nebo odpovídající drogové léčbě a jsou nuceně umísťovány do drogových rehabilitačních center.**“[39]

Represivní přístupy k řešení užívání drog dospívajícími odmítl též **zvláštní zpravodaj OSN pro právo každého na nejvyšší dosažitelnou úroveň fyzického i duševního zdraví, Dainius Pūras,** ve své tematické zprávě z roku 2016, v níž se věnoval právě různým otázkám **práva na zdraví dospívajících.** Zdůraznil přitom, že „**důkazy prokazují, že represivní a trestající opatření v oblasti drog nesou účinná z hlediska snižování užívání drog a zásobování drogami a vedla k negativním důsledkům, včetně násilí a korupce. Kriminalizace užívání a držení drog pro osobní potřebu, stejně jako registry uživatelů drog a policejní násilí odklání mladé lidi od služeb a mají tak zdraví ohrožující účinek. Preventivní a vzdělávací programy, které se zaměřují na nulovou toleranci, vytvářejí prostředí, kde se snižuje pravděpodobnost, že dospívající vyhledají informace o škodlivých důsledcích spojených s užíváním. Dospívající ztrácí své rodiče kvůli násilí spojenými s drogami a kvůli dlouhotrvajícím uvězněním z důvodu nenásilných trestných činů, a to se závažnými důsledky pro jejich duševní zdraví.**“[40] (pozn. zvýraznění doplněno). Vyzval tak smluvní státy, aby poskytly „preventivní služby, služby **harm reduction** a služby v oblasti léčby závislosti, a to bez diskriminace“ a alokovaly „dostatečný rozpočet na postupnou realizaci práva na zdraví.“ Poukázal přitom na to, že „**toto nejsou vzájemně si konkurující nebo alternativní strategie, nýbrž nezbytné součásti srozumitelného přístupu, který by dospívajícím umožnil vyhledat zdravotní služby a informace, na jejichž poskytnutí má právo. Všechny tyto služby by měly být v souladu s rámcem dostupnosti, přístupnosti, přijatelnosti a kvality.**“[41] (pozn. zvýraznění doplněno)

Zvláštní zpravodaj OSN pro právo každého na nejvyšší dosažitelnou úroveň fyzického i duševního zdraví tak v otázce přístupu k problematice užívání návykových látek dospívajícími uzavřel, že „**léčba závislosti na návykových látkách musí být uzpůsobena specifickým potřebám dospívajících. Dospívající nesmí ztratit svá participativní práva za žádných okolností, a to ani z důvodu užívání či závislosti na návykových látkách. Dospívající mají právo být slyšeni, když vyjadřují svůj názor na zdravotní péči, která má být poskytnuta přímo jim, a dát souhlas s léčbou v souladu se svými rozvíjejícími se schopnostmi. Důvěrnost, poradenství a informace musí být dostupné bez rodičovského souhlasu. Všechna drogová detenční centra, v nichž jsou dospívající svévolně drženi a v nichž zažívají extrémní zneužívání, musí být uzavřena.**“[42] (pozn. zvýraznění doplněno).

Akcentování přístupu harm reduction je obsaženo i v dokumentech **Výboru OSN pro práva dítěte,** vztahujících se přímo k Úmluvě. Např. ve svém Obecném komentáři č. 15 k čl. 24, zakotvujícímu právě právo na nejvyšší dosažitelnou úroveň zdraví Výbor zdůraznil, že „**podtrhuje význam přijetí přístupu založeného na právech k užívání drog a doporučuje, aby tam, kde je to možné, byly uplatněny strategie harm reduction s cílem minimalizovat negativní dopady užívání návykových látek na zdraví.**“[43] (pozn. zvýraznění doplněno). Ve svém Obecném komentáři č. 20, věnujícímu se implementaci práv v průběhu dospívání, uvedl, že „**státy by měly zajistit právo dospívajících na zdraví ve vztahu k užívání takových látek [pozn. rozuměj nealkoholových návykových látek], stejně jako tabáku, alkoholu a rozpouštědel, a nastolit služby v oblasti prevence, harm reduction a léčby**

závislosti, a to bez diskriminace a s dostatečnými rozpočtovými alokacemi. Jsou vítány **alternativy k trestajícím nebo represivním drogovým kontrolním politikám ve vztahu k dospívajícím**. Dospívajícím by měly být rovněž poskytnuty odpovídající a objektivní informace založené na vědeckých důkazech, a to s cílem předcházet a minimalizovat újmu způsobenou užíváním návykových látek.“[44] (pozn. zvýraznění doplněno).

V neposlední řadě se pak předmětné otázce věnoval též v již výše opakovaně citovaném Obecném komentáři č. 21 k dětem ulice, v němž označil užívání návykových látek označil za jednu z otázek, na které je třeba se zvláště zaměřit v oblasti práva na nejvýše dosažitelnou úroveň zdraví dětí ulice. Vyzdvihl přitom potřebu uzpůsobení vzdělávání a služeb v oblasti zdraví „na míru specifickým potřebám dětí ulice“. Konkrétně konstatoval, že „**takové vzdělávání a služby by měly být vstřícné a podporující, schopny porozumění, přístupné, bezplatné, důvěrné, neodsuzující, nediskriminační, respektující autonomní rozhodnutí učiněné dítětem a nevyžadující souhlas rodičů**. Služby v oblasti zdraví by měly být přístupné bez ohledu na jejich fyzické umístění a sociální status [dítěte]. Děti ulice by měly mít přístup k bezplatným základním zdravotním službám prostřednictvím všeobecného zdravotního postižení a systému sociální ochrany. Státy by měly zvyšovat dostupnost preventivních, léčebných a rehabilitačních služeb pro uživatele návykových látek, **včetně služeb harm reduction** a služeb zaměřených na terapii traumatu a duševní zdraví pro děti ulice. Tyto služby by měly být personálně vybaveny profesionály vyškolenými v oblasti práv dítěte a zvláštních okolností situace dětí ulice. Státy mohou prosazovat řádně podporované vzdělávání mezi vrstevníky, které může být obzvláště účinné při boji proti užívání návykových látek, pohlavně přenosným infekcím a HIV. Zvláštní pozornost je nezbytná pro ochranu dětí ulice před jejich zapojením do obchodu s drogami.“[45]

I v této otázce je tak situace obdobná jako v případě otázky dětského bezdomovectví. Pro žádný stát jistě není žádoucí a žádná společnost si to jistě ani nepřeje, aby děti a dospívající děti nacházející se pod jeho jurisdikcí užívaly návykové látky nebo dokonce byly na těchto látkách závislé. Má-li však být zachována podstata humanity v daném státě a v dané společnosti, pak to s sebou nutně nese **přijetí skutečnosti, že za účelem potírání užívání návykových látek nelze využívat všechny prostředky**, a to včetně těch prostředků, které jsou založeny na působení násilí, ve vztahu k nimž neexistují žádné empirické poznatky o jejich reálné účinnosti a které potírají vůli člověka, proti němuž směřují. **Humanitní společnost, založená na úctě k lidským právům a svobodám, si nemůže klást cíl, že se jí podaří ochránit před návykovými látkami všechny děti a dospívající**, který je již na první pohled nereálný a jehož urputné sledování může naopak vést k systémovému porušování lidských práv. Jejím cílem by mělo být především vytvořit takové prostředí, v němž budou co největšímu počtu dětí poskytnuty dostupné a přístupné informace a v němž bude pro ty děti, které přesto budou návykové látky užívat, k dispozici sít dostupných, přístupných, přijatelných a přizpůsobitelných (kvalitních) služeb. Jinými slovy, humanitní společnost nebude společností zachraňující[46], nýbrž společností mírnící škody.

Dějství šesté - o statusových deliktech

Zcela posledním momentem, který je nezbytný v rámci probíhající debaty o právním postavení dospívajících zmínit a který byl dosud zcela opomíjen, je problematika statusových deliktů. Jakkoli to nemusí být přímým úmyslem těchto postupů, **jakékoli využití nucené intervence v rámci systému veřejnoprávní ochrany dítěte v reakci na projevy v chování dítěte**, které mohou být z hlediska majoritní společnosti vnímány jako rizikové, bude do českého právního řádu vždy vnášet problematiku statusových deliktů, tedy **deliktů, které existují nikoli obecně, nýbrž toliko specificky pro určitou skupinu lidí, definovanou podle určitého znaku**. Tímto znakem je v daném případě status dítěte.

Lze si přitom oprávněně klást otázku, do jaké míry je relevantní, že opatřením ze systému veřejnoprávní ochrany dítěte (rodinněprávním opatřením), která jsou přijímaná v návaznosti na „rizikové“ projevy v chování dítěte, je těmi, kteří se na jejich přijímání podílejí, připisován účel v podobě „ochrany“ dítěte či „zajištění nejlepšího zájmu“ dítěte. Připustili-li bychom totiž, že právě tento pohled, tj. pohled subjektů, které drží faktickou či právní moc nad jednotlivcem, v tomto případě dítětem, je rozhodující, popřeli bychom tím vlastní lidskou důstojnost tohoto jednotlivce. Jednoduše bychom tím deklarovali, že jeho vlastní pohled, jeho vlastní prožívání v dané věci není relevantní, jelikož rozhodující je cizí vůle držitele moci, kterou je jednatel nucen akceptovat a které se musí podřídit. Náš přístup by tak v konečném důsledku nebyl ničím jiným než **snahou zbavit jednotlivce dokonce svobody myšlení a prožívání, tedy bytostných aspektů jeho lidství.**

Uvedené nás nepřímo vrací ke schématu 4A a požadavku přijatelnosti systémů či služeb pro jejich příjemce. Je to totiž právě požadavek přijatelnosti, který jednoznačně ukazuje, že **subjektivní pohled člověka, dotčeného určitým opatřením, je relevantní a nemůže být jednoduše přehlížen ani zákonodárcem ani aplikujícími orgány veřejné moci.** To musí platit bezvýjimečně zvláště v případě, že dané opatření je přijímáno či systém jako celek je vytvářen za účelem zajištění ochrany a naplňování práv a oprávněných zájmů daného člověka. Jinými slovy, **nelze jednoduše takříkajíc „mávnout rukou“ nad tím, že dítě subjektivně pocituje určité opatření jako sankci (trest), s odůvodněním, že formálně, podle zákona se jedná o opatření výchovné či ochranné povahy.** Jeho pohled by v takovém případě měl být rozhodující, jelikož právě on bude určovat to, jak předmětné opatření bude na dítě a jeho chování působit, nemělo-li by dojít ke snížení postavení dítěte do pozice odosobnělého objektu, na nějž má působit stejně odosobnělý a formální systém, plný výrazů a frází zbavených jakéhokoli reálného obsahu.

Není přitom bez zajímavosti, že oporu tohoto přístupu, tj. upřednostnění subjektivního prožívání a pohledu toho, na koho určité opatření působí, oproti formálně deklarovanému, odosobnělému účelu, nalezneme do určité míry i v judikatuře Ústavního soudu, a to konkrétně v již výše citovaném nálezu ze dne 17. 2. 2015, sp. zn. III. ÚS 916/13. Ústavní soud se v tomto nálezu vyjádřil k řízení o činu jinak trestném vedeném ve věci dítěte mladšího 15 let a opatřením ukládaným v tomto řízení, které mají mít ze zákona „výchovný“ účel, tak, že se jedná o **kvazitrestní řízení a sankce.** Je přitom zcela přirozené, že přesně takto to bude vnímat i podezřelé dítě mladší 15 let a ani systémem deklarovaná beztrestnost či výchovnost postupů a opatření, které jsou vůči němu aplikovány, jej nemůže donutit svůj pohled změnit.

Lze si tak klást otázku, proč by měla být situace jiná v těch případech, kdy rovněž podle zákona nejde o sankční řízení a sankční opatření (přestupkové, trestní), avšak vůči dítěti je proti jeho vůli přijímáno určité opatření v bezprostřední reakci na vlastní chování dítěte, které je, nutno dodat opět majoritní společností, vnímáno jako nepřijatelné či nežádoucí. Proč by v tomto případě měly působit jiné zákonitosti, které by bránily dítěti vnímat předmětné postupy a opatření jako formu sankce? Na tuto otázku zřejmě nelze nalézt žádnou smysluplnou odpověď, což nás však nutně přivádí právě k problematice statusových deliktů.

Připustili-li bychom totiž, že opatření a systém, jejichž zákonným účelem je chránit a naplňovat právy a oprávněné zájmy dítěte, mohou sloužit k postihu takových jednání dítěte, která jsou většinou společností vnímána jako riziková, či nežádoucí, pak jednoznačně dochází k **rozšíření okruhu jednání, za která může být dítě sankcionováno oproti dospělým**[47], a to čistě na základě statusu dítěte.

Mezinárodní právo lidských práv přitom jednoznačně jakékoli statusové delikty zapovídá. Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží (tzv. Pekingská pravidla), která byla přijata

Valným shromážděním OSN v roce 1985[48], se otázce statusových deliktů ještě vyjádřila tak, že pouze požadovala, aby děti byly při projednávání těchto deliktů zajištěny odpovídající procesní i hmotněprávní záruky, které jsou vlastní trestnímu právu, a to nejen v těch případech, kdy by statusové delikty dětí mohly být podle národního práva projednávány v systému trestní spravedlnosti, nýbrž i v těch případech, kdy jsou tyto delikty, tato jednání, řešena v rámci jiných systémů, typicky v systému veřejnoprávní ochrany dítěte. Pekingská pravidla výslovně uváděla, že „*příslušná ustanovení pravidel musí být aplikována nejen na mladistvé pachatele, ale rovněž na mladistvé, proti nimž může být vedeno řízení pro jakékoli specifické chování, které by nebylo postižitelné, pokud by se jej dopustil dospělý.*“[49], přičemž toto pravidlo odůvodňovala tak, že „*rozšiřuje ochranu přiznanou Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží pokrývají: (a) takzvané „statusové delikty“, zakotvené v řadě národních právních systémů, v nichž je škála chování, která jsou považována za delikt, širší pro děti než pro dospělé (například zanedbávání školní docházky a neposlušnost v rodině, veřejné opilství apod.).*“ V bezprostředně navazujícím pravidlu pak Pekingská pravidla zdůraznila, že „*musí být vynaloženo úsilí rozšířit principy zakotvené v Pravidlech na všechny děti, které jsou projednávány v opatrovnických řízeních a v řízeních o péči.*“[50]

Již v roce 1990 však byl v mezinárodním diskurzu zohledněn **jednoznačný diskriminační charakter statusových deliktů**. Směrnice pro prevenci kriminality mládeže, tzv. Rijádská směrnice, která byla rovněž přijata Valným shromážděním OSN[51], zdůraznila, že „*s cílem předcházet další stigmatizaci, viktimizaci a kriminalizaci mladých osob, by právní řády měly mít takovou podobu, aby zajišťovaly, že jakékoli chování, které není považováno za trestný čin nebo není trestáno v případě, že se jej dopustí dospělý, nebude považováno za trestný čin a nebude trestáno, pokud se jej dopustí mladý člověk.*“[52] (pozn. zvýraznění doplněno). Výbor OSN pro práva dítěte pak ve svém Obecném komentáři č. 10 z roku 2007, jehož předmětem byly otázky týkající se soudnictví ve věcech mládeže smluvním státům doporučil, aby „*zrušily ustanovení o statusových deliktech s cílem zajistit rovné zacházení před zákonem s dětmi i dospělými.*“[53] (zvýraznění doplněno).

Ve svém Obecném komentáři č. 21 z roku 2017 k dětem ulice se pak Výbor OSN pro práva dítěte zabýval otázkou statusových deliktů hned na několika místech, když tyto označil za formu přímé systémové diskriminace dětí[54] a za formu státem řízeného násilí směřujícího proti dětem, když zdůraznil, že „*státy mají povinnost respektovat děti ulice a jejich právo na život, přežití a rozvoj tím, že se zdrží státem řízeného násilí a budou dekriminlizovat způsoby chování, které vedou k přežití, a statusové delikty; (...)*“[55].

Problematika statusových deliktů souvisí též s tím, že **nelze připustit**, má-li být respektováno postavení dítěte jako zvláště zranitelného subjektu, **aby se tato jeho zvláštní zranitelnost, k jejíž kompenzaci vznikají specifické systémy a specifická opatření, nakonec obracela proti němu samotnému** a sloužila jako důvod pro rozšíření situací, v nichž lze dítě zbavit jeho osobní svobody, oproti situacím, v nichž lze zbavit osobní svobody dospělého. V takovém případě by totiž zvláštní zranitelnost dítěte reálně působila jako **faktor, který hlásí, že osobní svoboda dítěte má nižší kvalitu (hodnotu) než osobní svoboda dospělého**. Přesně v to vyúsťuje snaha chránit člověka, dítě nevyjímaje, i proti jeho vůli.

V této souvislosti nelze nepřipomenout velmi výstižná slova lady Hale, soudkyně Nejvyššího soudu Spojeného království, v rozsudku zabývajícím se otázkou, zda lze relativně „běžné“, avšak nucené, uspořádání života lidí s mentálním postižením, včetně dětí, považovat za zásah do jejich osobní svobody či nikoli. Lady Hale konkrétně uvedla: „*(...) jak se mi zdá, to, co znamená být zbaven osobní svobody musí být stejné pro každého, ať již má fyzické či mentální postižení. Pokud by bylo zbavením mé osobní svobody, kdybych byla nucena žít na specifickém místě, pod stálým monitorováním a kontrolou, mohla ven jen s důkladným dohledem a nemohla bych odejít bez dovolení, pokud by se mi*

*taková příležitost naskytla, pak to musí být zbavením svobody též u člověka se zdravotním postižením. **Skutečnost, že žiji v komfortních životních podmínkách, díky nimž je můj život tak příjemný, jak je to jen možné, by na tom neměla nic měnit. Pozlacená klec zůstává klecí.***“[56] (pozn. zvýraznění doplněno).

Lady Hale správně vystihuje, že **má-li být zachována rovnost všech lidí před zákonem, pak jejich osobní svoboda musí být stejnou (rovnou) hodnotu i ochranu (sic!), a to bez ohledu na jakýkoli znak zranitelnosti, jehož je daný člověk nositelem.** Výbor OSN pro práva dítěte pak totéž vystihuje přímo ve vztahu k dětem, když zcela jednoznačně konstatuje, že „*zbavení osobní svobody, např. v zajišťovacích celách nebo uzavřených centrech, není nikdy formou ochrany*“[57].

Závěr

Dočetl-li a přečetl-li se laskavý čtenář až na toto místo, pak jistě potvrdí, že v probíhající debatě o metodických materiálech MPSV, která svým obsahem není ničím jiným než debatou o právním postavení dospívajících, jde o více než dva zmíněné metodické materiály. Svou povahou se jedná o debatu hlubší, která nás přivádí až k samým základům demokratického právního státu, konceptu lidských práv a základních svobod, a především pak k otázce, do jaké míry jsme schopni respektovat imperativ hodnotového (ústavněkonformního) výkladu práva a ducha zákona a do jaké míry jsme ve vleku zakořeněnosti určité praxe a samozvaných pravd, které jsou předávány z generace na generaci a které již nejsou dále podrobovány kritickému zhodnocení, a to i ve světle vývoje společnosti a úrovně dosaženého poznání, a to i z oblasti sociálních věd a v oblasti práva, respektive lidských práv a základních svobod.

Spokojíme-li se s prostým konstatováním, že oba metodické materiály MPSV „jsou v rozporu se zákonem“, jak často zaznívá, aniž by se autoři takového výroku vyrovnali s výše uvedenými argumenty, pak skutečně jako společnost stojíme před velmi závažným problémem, který může mít dalekosáhlejší a závažnější dopady, než pouhé „zrušení“, respektive stažení dvou metodických materiálů jednoho ústředního orgánu státní správy, a to problémem zbavování pojmů i právních institutů jejich skutečného obsahu, problémem víry ve vítězství formy nad obsahem a především problémem ignorace dosažené úrovně poznání.

Autoři občanského zákoníku označili v důvodové zprávě k občanskému zákoníku bezhodnotovou aplikaci práva za působící „mnoho škod“. V případě zažitých přístupů státu k právnímu postavení dospívajících pak v mnoha případech nejde již ani o bezhodnotovou aplikaci práva, jelikož tyto přístupy již žádný právní základ ve stávajícím právním řádu České republiky nemají. S tím větším znepokojením je třeba sledovat jejich hlasitou obhajobu. Je rovněž třeba, aby si všechny orgány veřejné moci, a to včetně těch orgánů „v první linii“ zvykaly na to, že základní lidská práva a svobody nejsou příležitostí k intelektuálním debatám pro ty „nejvyšší“, nýbrž jsou nejen běžnou součástí, nýbrž dokonce základním východiskem jejich každodenní práce. Jedině tak lze totiž zajistit, že lidská práva a svobody nebudou reálně náležet jen těm, kteří mají dostatek energie, prostředků i orientace k tomu, aby se k „těm nejvyšším“ mohli dostat, což často, v drtivé většině případů, nebudou ti, kteří jsou v dané společnosti nejzranitelnější. I z tohoto důvodu tak lze mít vznik obou metodických materiálů MPSV pro orgány sociálně-právní ochrany dětí, pojednávajících mj. i o různých otázkách právního postavení dospívajících a roli státu v jejich životě, za krok správným a nadějným směrem.

Mgr. Anna Hofschneiderová

[1] Konkrétně se jednalo o Metodickou příručku pro kurátory pro děti a mládež a Metodickou informaci k problematice umístování a průběhu pobytu dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež je dostupná >>> [zde](#).

[2] Konkrétně se jednalo o články na serveru Aktuálně.cz ze dne 28. března 2018 s názvem „Spí dítě ve squatu a bere drogy? Od patnácti na to má právo, říkají nová pravidla pro sociálky“, dostupný >>> [zde](#). ; a na serveru idnes.cz ze dne 28. března 2018 s názvem „Patnáctiletí mají právo nestudovat a nepracovat, uvádí příručka, dostupný >>> [zde](#).

[3] K pojmu nejlepšího zájmu dítěte a jeho normativnímu obsahu viz HOFSCHNEIDEROVÁ, A. O konceptu nejlepšího zájmu dítěte. epravo.cz. Dostupné >>> [zde](#).

[4] Velmi dobře je vliv dobové české zkušenosti patrný na těch místech Úmluvy, kde její autentická znění hovoří obecně o náhradní péči, avšak český překlad tuto náhradní péči automaticky spojuje s péčí o dítě v zařízení [k tomu viz např. čl. 21 písm. b), který v autentickém znění dokonce hovoří přímo o pěstounské či osvojitelské rodině, nebo o jiném vhodném způsobu péče, což je do českého překladu promítnuto jako předání dítěte do výchovy v zařízení péče o děti nebo v rodině osvojitele nebo jiný vhodný způsob péče v zemi původu, či čl. 25, který upravuje povinnost státu sledovat průběh náhradní péče a který ve svém autentickém znění hovoří toliko obecně o péči, což je do českého překladu převedeno jako svěření „do péče (...) náhradnímu zařízení“].

[5] K čl. 29 Úmluvy a argumentaci, proč lze mít za to, že v případě tohoto článku jde daleko více o proces vzdělávání než o výchovu, viz HOFSCHNEIDEROVÁ, A. O lidské důstojnosti v kontextu vzdělávání aneb proč lze posilování represivních prvků ve školství považovat za cestu nejen špatným, nýbrž nepřípustným směrem? epravo.cz. Dostupné >>> [zde](#).

[6] K tomu viz The Christian Institute and others (Appellants) v. The Lord Advocate (Respondent) (Scotland), [2016] UKSC 51, rozsudek Nejvyššího soudu Spojeného království (Supreme Court of the United Kingdom) ze dne 28. 7. 2016. Rozsudek je dostupný >>> [zde](#).

[7] K tomu viz mj. rozhovor s místopředsedou Nejvyššího soudu, JUDr. Romanem Fialou, publikovaném v Právu dne 21. března 2017 a následně zveřejněném též na stránkách Nejvyššího soudu pod názvem: „Známe svá práva, ale co povinnosti“, v němž JUDr. Fiala odpovídá na otázku: „Rovnost, svoboda, to jsou práva, která nám přijdou automatická. Ústava je ze své podstaty právě o těchto právech. Jsou v ní zapsaná, tak proč o nich dále diskutovat?“ takto: „Tehdy, na počátku vzniků demokratických států, to ale tak nebylo. Tehdy měla většina obrovskou spoustu povinností, ale prakticky žádná práva. Šlo o to, nově vydobytá práva zformulovat a říci: toto jsou ta nejdůležitější, na kterých to všechno stojí. Současná situace je značně odlišná. Dnes je společnost bohatá a nemá moc starostí. A tak jsme rozšířili ten okruh základních práv do oblastí, které nás někdy mohou až překvapit. Občanský zákoník třeba mluví o tom, že každý má právo brát se za své štěstí. Základním právem se rozumí spousta věcí, na něž otcové rozhodně nepomysleli. To mne netrápí ani tak moc jako druhá stránka věci. Měli bychom si sice zrevidovat, co jsou základní práva a co je navíc, ale měli bychom si současně říci, zda už také není základní suma povinností, které bychom měli dodržovat, aby to všechno dohromady fungovalo. Všechno má svůj rub a líc, tak i práva mají svou druhou stranu a tou jsou povinnosti. Měli bychom vytvořit katalog základních povinností. Proč ho nevytvořili už tehdy, když se formovaly ústavy? Protože tehdy byly samé povinnosti. Nikdo o nich neměl pochybnosti. Kdežto nyní má společnost samá práva, ale nejsme si vědomi toho, že máme i povinnosti.“ Celý rozhovor je dostupný >>> [zde](#).

[8] Důvodová zpráva k občanskému zákoníku konkrétně uvádí, že „důraz na přirozené právo člověka brát se o vlastní štěstí neodpovídá jen běžně přijímané představě, že si každý člověk přeje být šťastný. Pojetí § 3 odst. 1 vychází z poznání, že svoboda člověka není samoučelná. Moc jednotlivce činit, co chce, v souladu se svým vlastním určením, pojímaná abstraktně, může vést k dobrým i k zlým činům a v tomto smyslu stojí mimo obecné pojmy dobra a zla (da Jacourt). Ústavně chráněná svoboda jednotlivce není samoučelná. Ve vztahu k soukromým záležitostem člověka má svůj cíl, kterým je osobní štěstí. Přijatá koncepce má své filosofické a sociální zdůvodnění spjaté s tradicí i současností evropského myšlení od antiky po dnešek. Jak připomíná již na počátku zdejší civilizace Démokritos, zákon může životu lidí prospět, jen chtějí-li oni sami, aby se jim dobře dařilo. Nic

nezdůvodňuje lépe správnost uvedeného přístupu, než fakt, že „veškerá západní kultura směřuje k individuálnímu hledání štěstí.“ Ve známých slovech Deklarace nezávislosti Spojených států o nezcizitelném právu na vytváření osobního štěstí nelze vidět argument proti tomu, co bylo právě uvedeno. Naopak, Thomas Jefferson se odklonem od formulace Johna Locka akcentující hledisko majetku přihlásil důrazem na osobní štěstí člověka k myšlenkovému proudu tlumočenému zejména francouzskými osvícenci a jako štěstí chápal všestranný sociální a kulturní rozvoj jednotlivce. Ostatně, v Praze již v r. 1774, tedy dříve, než Jefferson napsal do americké Deklarace známá slova o přirozeném právu na štěstí, přednášel na půdě zdejší univerzity profesor K. H. Seibt, jak blaho státu závisí na štěstí jeho občanů. I to odpovídá myšlenkovému konceptu, který precizně formuloval již Aristoteles, a podle něhož vlastní štěstí motivuje člověka k soudržnosti, konání dobra a pomoci ostatním (což ostatně potvrzuje trvajících sociální zkušenost), a tím i k dosažení stavu, označovaného Aristotelem jako blaženství.“

[9] K tomu viz z Deklarace nezávislosti Spojených států amerických: „Že k zajištění těchto práv se ustanovují mezi lidmi vlády, odvozující svoji oprávněnou moc ze souhlasu těch, jimž vládnou. Že kdykoliv počne být některá vláda těmto cílům na překážku, má lid právo ji změnit nebo zrušit a ustanovit vládu novou, která by byla založena na takových zásadách a měla svoji pravomoc upravenou takovým způsobem, jak uzná lid za nejvhodnější pro zajištění své bezpečnosti a svého štěstí.“

[10] Ve stejném duchu je toto paradigma zachyceno též v judikatuře Ústavního soudu, přičemž v této souvislosti lze citovat např. náleze ze dne 8. srpna 2017, sp. zn. Pl. ÚS 9/15, v němž Ústavní soud konstatoval, že „jednotlivec a jeho svobodné jednání mají totiž v materiálním právním státě vždy prioritu před státní mocí realizovanou zákonem. Svobodná sféra jednotlivce a její bezprostřední ústavní garance v podobě vymahatelného subjektivního práva jsou condiciones sine qua non materiálního právního státu, který je vystaven na účtě k základním právům jednotlivce (...).“

[11] Společně s lidskou důstojností a spravedlností. K tomu viz, inter alia, náleze Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07.

[12] Jiné postavení pak v otázce „výchovy“ dítěte bude mít pobytové zařízení. Jakkoli se i pobytová zařízení ve svém přístupu k dětem mají tendenci odvolávat na způsob, jakým fungují běžné rodiny, a to typicky nikoli za situace, kdy by dítěti měla být přiznána určitá volnost, nýbrž za situace, kdy zařízení usilují o to dítě určitým způsobem omezit (ve jménu jeho „výchovy“), tento argument by jim měl zůstat zapovězen, jelikož zařízení jako takové nikdy nemůže dítěti nahradit, již z povahy věci, benefity života v rodině. Samo tak recipročně rovněž nemůže disponovat „benefity“, které jinak pečovateli náleží, je-li tímto pečovatelem člověk. Jinými slovy, vztah dítěte a zařízení nikdy nebude svou kvalitou a svým obsahem totožný jako vztah dítěte s člověkem. I z tohoto důvodu tak pro pobytová zařízení nutně musí platit přísná a předvídatelná pravidla, upravující způsob zajištění péče o dítě. K závěru, že v rozsahu každodenních záležitostí náleží právo na autonomii rodiny též náhradním rodinám, viz, inter alia, rozsudek Nejvyššího soudu Kanady ve věci K. L. B. v. British Columbia, v němž tento konstatoval, že: Nezávislost pěstounské rodiny je základním předpokladem pro naplnění vládního cíle zajistit rodinnou péči. Pokud by se pěstouni museli obracet na stát v každodenních otázkách, fungovali by nejen méně jako rodiče, ale nebyli by ani schopni poskytovat dětem spontánní, milující odezvu a vedení, které děti potřebují. Pěstounským rodinám musí být umožněno zorganizovat si chod rodiny vlastním způsobem. Každý den se musí vyrovnávat s nástrahami a problémy, které řeší v rámci rodiny a za což sdílí odpovědnost, čímž dětem v pěstounské péči ukazují, že společným úsilím lze řadu těžkostí vyřešit. Navíc děti v pěstounské péči musí vědět, že jejich pěstouni tuto odpovědnost mají. Pouze tímto způsobem mohou děti v pěstounské péči porozumět, že autority mohou být milující a konzistentní a že si zaslouží jejich důvěru. Pěstounští rodiče nemohou fungovat jako milující a konzistentní autority, aniž by měli alespoň nějakou možnost jako autorita působit. Z tohoto důvodu, ačkoliv pěstouni jednají ve veřejném zájmu, musí být nezávislí na kontrole státu, pokud mají naplňovat účel pěstounské péče.“ K tomu viz K. L. B. v. British Columbia [2003] 2 S. C. R. 403, rozhodnutí Nejvyššího soudu Kanady (Supreme Court of Canada) ze dne 2. 10. 2003.

[13] K tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 12 (2009) – Právo dítěte být slyšeno, CRC/C/GC/12, odst. odst. 84 a 85; Obecný komentář je dostupný v angličtině >>> [zde](#); český překlad je k dispozici v publikaci Úmluva o právech dítěte, kterou vydalo MPSV a která je dostupná >>> [zde](#).

[14] K tomu viz, inter alia, náleží Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2015, sp. zn. III. ÚS 3462/14; či náleží Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2016, sp. zn. II. ÚS 3489/15.

[15] V této souvislosti je vhodné připomenout, že Výbor OSN pro práva dítěte ve svém Obecném komentáři č. 7, týkajícím se implementace práv dítěte v raném dětství zdůraznil, že „děti nízkého věku jsou velmi citlivé ke svému okolí a rychle nabývají schopnost porozumět lidem, místům a pravidelným činnostem ve svých životech, jakož i vědomí své vlastní jedinečné identity. Činí rozhodnutí a sdělují své pocity, myšlenky a přání řadou způsobů, dlouho před tím, než jsou schopny je sdělovat konvenční cestou mluveného nebo psaného jazyka.“ K tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 7 (2005) – Implementace práv dítěte v raném dětství, CRC/C/GC/7/Rev.1, odst. 14. Obecný komentář je dostupný >>> [zde](#).

[16] K tomu viz známé „detenční“ rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ke kontextu zbavení osobní svobody člověka na psychiatrii (Shtukaturov proti Rusku, rozsudek ze dne 27. března 2008, stížnost č. 44009/05) či v zařízení sociálních služeb (Stanev proti Bulharsku, rozsudek Velkého senátu ze dne 17. ledna 2012, stížnost č. 36760/06). Ve vztahu k České republice viz Sýkora proti České republice, rozsudek ze dne 22. listopadu 2012, stížnost č. 23419/07 (kontext poskytování zdravotních služeb), a Červenka proti České republice, rozsudek ze dne 13. října 2016, stížnost č. 62507/12 (kontext poskytování sociálních služeb).

[17] K tomu viz P (by his litigation friend the Official Solicitor) v Cheshire West and Chester Council & Anor [2014] UKSC 19, rozsudek Nejvyššího soudu Spojeného království (Supreme Court of the United Kingdom) ze dne 9. března 2014, odst. 46. Rozsudek je dostupný >>> [zde](#).

[18] K tomu viz též z Obecného komentáře Výboru OSN pro práva dítěte č. 13 z roku 2011, jehož předmětem právo dítěte na svobodu před všemi formami násilí a v němž Výbor OSN pro práva dítěte zdůraznil, že „si je také vědom rozšířeného a intenzivního násilí páchaného na dětech ve státních institucích a státních subjektech včetně škol, pečovatelských středisek, dětských domovů, policejní vazby a justičních orgánů, kde může docházet až k mučení a zabíjení dětí“. K tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 13 (2011) – Právo dítěte na svobodu před všemi formami násilí, CRC/C/GC/13, odst. 2 (ch). Obecný komentář je dostupný v angličtině >>> [zde](#); český překlad je k dispozici v publikaci MPSV Úmluva o právech dítěte, která je dostupná >>> [zde](#).

[19] Což ostatně dokládá i nedávná „kauza“ Výchovného ústavu Žlutice, která byla prezentována v médiích. Z minulosti by přitom bylo možné jmenovat řadu dalších kauz, počínaje zařízením pro děti cizince Permon, přes Výchovný ústav Králíky a Chrastava, a konče aktuálně právě Žluticemi.

[20] GOFFMAN, E. Asylums: Essays on the social situation of mental patients and other inmates. 4. vydání. Londýn: Penguin Books, 1991. s. 17. [pozn. vlastní překlad autorky tohoto článku].

[21] K tomu viz judikaturu Ústavního soudu vztahující se k hodnotě lidské důstojnosti, především náleží Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04; náleží ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07; náleží ze dne 18. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09; náleží ze dne 6. března 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09; náleží ze dne 27. listopadu. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 1/12.

[22] GOFFMAN, E. Asylums: Essays on the social situation of mental patients and other inmates. 4. vydání. Londýn: Penguin Books, 1991. s. 23. [pozn. vlastní překlad autorky tohoto článku].

[23] Citováno podle Komisaře Rady Evropy pro lidská práva. Právo osob se zdravotním postižením žít nezávisle a být začleněny do komunity. s. 18. Dokument je dostupný >>> [zde](#).

[24] Ve světle uvedeného se tak jako zcela zcestné jeví volání po nezbytnosti zajištění dalších odborníků, kteří by v instituci působili, jelikož zákony instituce v tomto ohledu, zdá se, působí neúspěšně, přičemž osobnost profesionála v tomto ohledu nutně sehrávat větší roli.

[25] GOFFMAN, E. Asylums: Essays on the social situation of mental patients and other inmates. 4. vydání. Londýn: Penguin Books, 1991. s. 18. [pozn. vlastní překlad autorky tohoto článku].

[26] K tomu viz MENDEL, R. A. Mládeži nepřístupno: Argumenty pro snižování počtu odnětí svobody

u mladistvých. (No Place for Kids: The Case for Reducing Juvenile Incarceration). překlad V. Mašek. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. s. 13. Publikace je dostupná >>> [zde](#).

[27] K tomu viz § 13 odst. 2 a § 14 odst. 2 zákona č. [109/2002](#) Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.

[28] K tomu viz Analýza stavu a dalšího vývoje mladých lidí po opuštění zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy za období 1995-2004. Praha: Ministerstvo vnitra, 2007. s. 8.

[29] K tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 21 (2017) – Děti ulice, CRC/C/GC/21. Obecný komentář je v angličtině dostupný >>> [zde](#); pracovní verze českého překladu je k dispozici >>> [zde](#).

[30] Dainiūs Puras konkrétně uvádí, že „ústavní kulturu, jež ústavní zařízení pro děti (včetně zařízení pro nejmenší děti) nevyhnutelně ovládá a infiltuje, můžeme považovat za rovnocennou kulturu násilí.“ K tomu viz Práva ohrožených dětí mladších tří let – ukončení jejich umístění do ústavní péče. Ženeva: Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva, Regionální úřadovna pro Evropu, 2011. s. 11. Publikace je dostupná v češtině >>> [zde](#).

[31] K tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 21 (2017) – Děti ulice, CRC/C/GC/21, odst. 1.

[32] Kterou Obecný komentář zmiňuje výslovně – k tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 21 (2017) – Děti ulice, CRC/C/GC/21, odst. 55.

[33] K tomu viz, inter alia, Homeless Truths: Children’s Experiences of Homelessness in Ireland. Monitoring by the Ombudsman for Children’s Office of Homelessness Services for Children, 2017. Dostupné >>> [zde](#).

[34] Označení 4A schéma pochází z anglických výrazů jednotlivých atributů, které by systémy a služby vytvářené za účelem naplňování práv člověka měly splňovat, jimiž jsou dostupnost (availability), přístupnost (accessibility), přijatelnost (acceptability), a přizpůsobitelnost (adaptability). Více k 4A schématu viz, inter alia, MATIAŠKO, M. Metodologie a lidská práva: jak postupovat při hodnocení a dodržování lidských práv. Brno: Liga lidských práv, 2014. Publikace je dostupná >>> [zde](#).

[35] K tomu viz, inter alia, náleží Ústavního soudu ze dne 27. listopadu 2012, sp. zn. Pl. ÚS 1/12.

[36] Konkrétně se jednalo o zvláštního zpravodaje pro mimosoudní, hromadné nebo svévolné popravu, Christofa Heynse; zvláštního zpravodaje pro otázky mučení a jiné kruté, nelidské či ponižující zacházení nebo trestání, Juana E. Méndeze; zvláštního zpravodaje pro právo každého na nejvyšší dosažitelnou úroveň fyzického i duševního zdraví, Dainiuse Pūrase; a o Výbor OSN pro práva dítěte.

[37] Otevřený dopis je dostupný >>> [zde](#).

[38] Ibid. Pozn. UNODC je zkratka pro Úřad OSN pro drogy a kriminalitu, WHO označuje Světovou zdravotnickou organizaci a UNAIDS Společný program OSN pro HIV/AIDS.

[39] Ibid.

[40] K tomu viz Tematická zpráva zvláštního zpravodaje OSN pro právo každého na nejvyšší dosažitelnou úroveň fyzického i duševního zdraví, Dainiuse Pūrase, k právu na zdraví dospívajících, 4. dubna 2016, A/HRC/32/32, odst. 98. Zpráva je dostupná >>> [zde](#).

[41] Ibid., odst. 100.

[42] Ibid., odst. 103.

[43] K tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 15 (2013) – Právo dítěte na užívání nejvyšší dosažitelné úrovně zdraví, CRC/C/GC/15. Obecný komentář je dostupný >>> [zde](#).

[44] Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 20 (2016) – Implementace práv dítěte v průběhu dospívání, CRC/C/GC/20, odst. 64. Obecný komentář je dostupný >>> [zde](#).

[45] Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 21 (2017) – Děti ulice, CRC/C/GC/21, odst. 53.

[46] Uvedené má úzkou spojitost s tzv. přístupem založeným na právech. K tomu viz z Obecného komentáře Výboru OSN pro práva dítěte č. 21: „Existují rozdílné přístupy k dětem ulice, často v kombinaci. Zahrnují přístup založený na právech dítěte, opatrovnický [welfare] přístup, jenž zahrnuje „záchranu“ dětí, které jsou zde vnímány jako objekt nebo oběť ulice a v němž jsou

rozhodnutí činěna pro dítě bez vážného zohlednění jeho nebo jejích názorů; a represivní přístup, v němž je dítě vnímáno jako delikvent. Opatrovnický a represivní přístup nevnímají dítě jako nositele práv a vyúsťují v nucené přemístění dětí z ulice, které dále porušuje jejich práva. Tvrdit, že opatrovnický a represivní přístup jsou v nejlepším zájmu dítěte neznamená, že jsou založeny na právech. Při aplikaci Úmluvy je stěžejní používat přístup založený na právech dítěte.“ – CRC/C/GC/21, odst. 5.

[47] Jak již bylo výše uvedeno, není vůbec rozhodné, zda orgány veřejné moci při přijímání těchto opatření deklarují, že dítě chrání (před ním samým), rozhodující je v tomto ohledu subjektivní vnímání a prožívání samotného dítěte.

[48] Rezoluce č. 40/33 ze dne 29. listopadu 1985.

[49] K tomu viz pravidlo 3.1.

[50] K tomu viz pravidlo 3.2.

[51] Rezoluce č. 45/112 ze dne 14. prosince 1990.

[52] K tomu viz odst. 56 Rijádské směrnice.

[53] K tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 10 (2007) – Práva dítěte v soudnictví ve věcech mládeže, CRC/C/GC/10, odst. 8. Obecný komentář je dostupný >>> [zde](#).

[54] K tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 21 (2017) – Děti ulice, CRC/C/GC/21, odst. 26.

[55] Ibid., odst. 32.

[56] P (by his litigation friend the Official Solicitor) v Cheshire West and Chester Council & Anor [2014] UKSC 19, rozsudek Nejvyššího soudu Spojeného království (Supreme Court of the United Kingdom) ze dne 9. března 2014, odst. 46. Rozsudek je dostupný >>> [zde](#).

[57] K tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 21 (2017) – Děti ulice, CRC/C/GC/21, odst. 44.

© EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací – režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)